

ПРАВО НА ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я, ЯК ОБ'ЄКТ НАГЛЯДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОКУРАТУРИ

Стаття присвячена дослідженню сукупного права на охорону здоров'я, як природного, невідчужуваного, особистого немайнового права людини. Право на охорону здоров'я виникає з приводу особливого блага – здоров'я людини, гарантується та забезпечується державою, отож, являється пріоритетним об'єктом наглядової діяльності органів прокуратури України.

Автором розглядається ступінь структурного визначення даного права, нормативного закріплення та регламентації самого поняття «право на охорону здоров'я» в міжнародному та національному законодавстві. Метою являється визначення ролі наглядової діяльності органів прокуратури за механізмом реалізації права на охорону здоров'я.

Ключові слова: прокуратура, право, охорона здоров'я, структура, об'єкт, наглядова діяльність.

Постановка проблеми. Поняття «право на охорону здоров'я» запроваджене у 1848 р. видатним діячем німецької медицини Вірхофом, яким було сформульовано тезу стосовно того, що кожен німець має право на охорону свого здоров'я [7].

Аналіз нормативно-правових актів законодавства національних систем охорони здоров'я, міжнародних договорів, наукових публікацій та інших документів, які стосуються становлення та розвитку права на охорону здоров'я свідчить, що в усі періоди існування людства здійснювалися спроби зробити суспільство відповідальним за стан охорони здоров'я. На сучасному етапі теоретиками та практиками у вказаній сфері проведені загальнотеоретичні, цивільно-правові та конституційно-правові дослідження права людини на охорону здоров'я, а також відмічена роль контрольно-наглядової діяльності органів прокуратури в механізмі забезпечення реалізації даного права, дотримання прав і свобод громадян в самому процесі такої реалізації та інше.

Ступінь наукової розробки проблеми. Слід відмітити, що питаннями визначення цілісної правової дефініції права на охорону здоров'я займалися такі вчені як: В. Ф. Рудий, В. Ф. Москаленко, Й. П. Франк, В. Гіжевський, В. Головченко, В. Ковальський, О. Кохановський, В. Скоромха, О. Смотров.

Мета статті. Право на охорону здоров'я являється природним, невідчужуваним, особистим немайновим правом людини, що виникає з приводу особливого блага – здоров'я людини.

Ст. 49 Конституції України передбачає право кожної особи на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. Охорона здоров'я, у відповідності до чинного законодавства, а саме ст. 12 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» визна-

чається одним із пріоритетних напрямків діяльності держави та одним із основних факторів національної безпеки країни.

Виклад основного матеріалу. Визначаючи права і свободи людини невідчужуваними і непорушними Основний закон держави гарантує недоторканість конституційних прав і свобод проголошуючи, що вони не можуть бути скасовані, а при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту обсягу існуючих прав і свобод [1], в тому числі і тих, які гарантують право на охорону здоров'я, з усіма його складовими елементами. Ця конституційна норма ґрунтується на гуманістичних засадах, за якими життя і здоров'я людини у правовій державі визнаються найвищими соціальними цінностями [1]. Дана позиція у повній мірі відповідає менталітету та моральним засадам українського суспільства.

Забезпечити збереження перелічених соціальних цінностей можна, на думку автора, у повній мірі гарантувавши, з боку держави, право на охорону здоров'я. Дане твердження передбачає, в подальшому, посилений контроль держави за реалізацією наданої гарантії, в особі органів прокуратури, як єдиного державного органу, який у своїй діяльності виступає від імені держави в цілому, а не як представник окремого відомства, за напрямками всемірного утвердження законності в сфері охорони здоров'я, зміцнення правопорядку у вказаній сфері та захисту від неправомірних посягань [2].

На думку автора те, що являється найвищою соціальною цінністю держави, що нею гарантується і забезпечується, характеризується і підвищеним ступенем державної відповідальності. Саме тому, нагляд прокуратури за механізмом реалізації права на охорону здоров'я являється

одним з основних інструментів реалізації основних завдань та функцій держави за вказаним напрямком, шляхом здійснення незалежної та неупередженої контрольно-наглядової діяльності органами прокуратури від імені самої держави, в межах норм чинного законодавства.

Автор вважає, що наявна множина та розгалуженість завдань прокурорського нагляду в сфері дотримання законів про охорону здоров'я в процесі реалізації самого права на охорону здоров'я, зумовлюють необхідність дослідження та аналізу чинних норм законодавства України про охорону здоров'я на предмет достатності, об'єктивності та суті внутрішньої структури правових основ прокурорського нагляду за механізмом реалізації права на охорону здоров'я.

Право на охорону здоров'я детально прописане в Законі України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19.11.1992 р., де чітко констатовано, що кожна людина має природне невід'ємне і непорушне право на охорону здоров'я [3]. Встановлюється, як зазначалося автором вище, відповідальність держави і суспільства зокрема, перед сучасним і майбутніми поколіннями за рівень здоров'я і збереження генотипу народу України, забезпечується пріоритетність охорони здоров'я в діяльності держави, поліпшення умов праці, навчання, побуту і відпочинку населення, розв'язання екологічних проблем, удосконалення медичної допомоги і запровадження здорового способу життя.

Основи законодавства України про охорону здоров'я визначають правові, організаційні, економічні та соціальні засади охорони здоров'я в Україні, регулюють суспільні відносини у цій галузі з метою забезпечення гармонійного розвитку фізичних і духовних сил, високої працездатності і довголітнього активного життя громадян, усунення факторів, що шкідливо впливають на їх здоров'я, попередження і зниження захворюваності, інвалідності та смертності, поліпшення спадковості [3].

Статтею 6 Закону України «Основи законодавства про охорону здоров'я» чітко визначено межі досліджуваного права та його змістове наповнення. Структурою закону визначаються основні принципи, надаються гарантії та державний захист права на охорону здоров'я, визначаються переважно всі необхідні умови та складові для належного функціонування галузі. Проте, ні Основний закон держави, ні розглянутий вище нормативно-правовий акт, ні інші галузеві документи та кодифіковані акти не містять у своїй структурі вичерпного визначення самого поняття

«право на охорону здоров'я». Констатований автором факт, не в повній мірі відповідає вимогам міжнародно-правового законодавства в сфері медицини, однак, компенсується наявністю в національному законодавстві визначень понять «здоров'я» та «охорона здоров'я».

Здоров'я – це стан повного фізичного, душевного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб і фізичних дефектів [3].

Охорона здоров'я – система заходів, спрямованих на забезпечення збереження і розвитку фізіологічних і психологічних функцій, оптимальної працездатності та соціальної активності людини при максимальній біологічно можливої індивідуальній тривалості життя [3].

Отже, проаналізувавши наявні в чинному законодавстві про охорону здоров'я дефініції можна надати наступне визначення цього права: **право на охорону здоров'я** - це закріплена і гарантована Конституцією, законами та підзаконними нормативно-правовими актами України можливість людини використовувати всі засоби і заходи, які спрямовані на збереження або відновлення стану повного фізичного, душевного і соціального благополуччя, що не суперечать вимогам законності, з метою одержання медичної допомоги або відшкодування заподіяної здоров'ю шкоди. В свою чергу, питаннями належного виконання та реалізації даного права займаються органи прокуратури, виконуючи функцію загального нагляду та контролю, усуваючи порушення законів в сфері охорони здоров'я.

Захистити, на думку автора, можна ті суспільні відносини, які в достатній мірі являються нормативно визначеними на законодавчому рівні, гарантуються державою, а також контролюються органами державної влади, на предмет законності, достатності, об'єктивності та повноти. Ситуація в середині сфери охорони здоров'я стає відомою для держави, за результатами саме контрольно-наглядової діяльності органів прокуратури, які являються єдиними наглядовим суб'єктом за вказаним напрямком.

На підтвердження даного твердження норма закону вказує на важливість контрольно-наглядової діяльності в сфері нагляду за реалізацією права на охорону здоров'я, її ієрархічну побудову. Ст. 22 Основ передбачає, що державний контроль і нагляд в галузі охорони здоров'я здійснює держава через спеціально уповноважені органи виконавчої влади. Перший вид контрольно-діяльності в сфері охорони здоров'я здійснюється за напрямком додержання державних стандартів, критеріїв та вимог, спрямованих на за-

безпечення здорового навколишнього природного середовища і санітарно-епідемічного благополуччя населення, нормативів професійної діяльності в галузі охорони здоров'я, вимог Державної Фармакопеї, стандартів медичного обслуговування, медичних матеріалів і технологій [3].

Ст. 23 цього ж закону встановлює, так званий, вищий нагляд за додержанням законодавства про охорону здоров'я, а зокрема і за самим процесом реалізації права на охорону здоров'я, який здійснюється виключно Генеральним прокурором України і підпорядкованими йому прокурорами, що підтверджується також положеннями Закону України «Про прокуратуру» від 05.11.1991 р.

Механізм реалізації права на охорону здоров'я, як і саме право, передбачене також Цивільним Кодексом України від 16.01.2003 р.*9, норми якого в основному деталізують положення Основ законодавства України про охорону здоров'я, щодо права на охорону здоров'я за окремими напрямками, закріплюючи особисті немайнові права, що забезпечують природне існування фізичної особи: право на життя – ст. 281 ЦК України; право на охорону здоров'я – ст. 283 ЦК України; право на медичну допомогу – ст. 284 ЦК України; право на інформацію про стан свого здоров'я – ст. 285 ЦК України; право на таємницю про стан здоров'я – ст. 286 ЦК України; права особи, яка перебуває на стаціонарному лікуванні у закладі охорони здоров'я – ст. 287 ЦК України [4].

Як вже було зазначено вище, вказані норми ЦК України доповнюють, а в деякій мірі розширюють положення ст. 6 Основ законодавства України про охорону здоров'я, конкретизуючи зміст відповідних правомочностей, так-як складові частини права на охорону здоров'я регламентовані вказаним кодифікованим актом на рівні окремих статей, зміст яких вказує на незалежність та відокремленість цих прав. Однак, існують і суперечності у змісті відповідних законодавчих актів. Так, право на таємницю про стан здоров'я, закріплене ЦК України та Основами законодавства України про охорону здоров'я, визначається як окреме право людини, а не як складовий елемент сукупного права на охорону здоров'я. Однак, дана змістова відмінність несе суто формальний характер, так-як саме право передбачене законом та гарантується державою.

Нагляд прокуратури за реалізацією права на охорону здоров'я, зокрема за напрямком виявлення правопорушень та притягнення винних осіб до відповідальності, здійснюється також в межах норм Кодексу України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р., а саме: ст.

44-1. Ухилення від медичного огляду чи медичного спостереження; ст. 45. Ухилення від обстеження і профілактичного лікування осіб, хворих на венеричну хворобу; ст. 45-1. Порушення встановленого порядку взяття, переробки, зберігання, реалізації і застосування донорської крові та(або) її компонентів і препаратів; ст. 46. Умисне приховування джерела зараження венеричною хворобою; ст. 46-1. Порушення вимог режиму радіаційної безпеки в місцевостях, що зазнали радіоактивного забруднення; ст. 46-2. Порушення встановлених законодавством вимог щодо заняття народною медициною (цілительством)[5].

Право на охорону здоров'я передбачене та захищається також нормами Кримінального Кодексу України від 05.04.2001 Розділом II «Злочини проти життя та здоров'я особи», що прямо передбачає регламентацію даного права на кримінально-правовому рівні та його належний правовий захист на рівні Закону про кримінальну відповідальність. Кримінальним Кодексом України передбачені, зокрема такі види злочинів в сфері медицини, які за своєю природою посягають на право на охорону здоров'я, і за які законом передбачена кримінальна відповідальність: ст. 131. Неналежне виконання професійних обов'язків, що спричинило зараження особи вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби; ст. 132. Розголошення відомостей про проведення медичного огляду на виявлення зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної хвороби; ст. 134. Незаконне проведення абортів; ст. 137. Неналежне виконання обов'язків щодо охорони життя та здоров'я дітей; ст. 138. Незаконна лікувальна діяльність; ст. 139. Ненадання допомоги хворому медичним працівником; ст. 140. Неналежне виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником; ст. 141. Порушення прав пацієнта; ст. 142. Незаконне проведення дослідів над людиною; ст. 143. Порушення встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини; ст. 144. Насильницьке донорство; ст. 145. Незаконне розголошення лікарської таємниці [6].

Вказаний автором перелік нормативних положень починаючи з конституційних основ і закінчуючи кодифікованими актами, а також досить об'ємним обсягом різноманітних галузевих інструкцій та розпоряджень за вказаним напрямком, підтверджують пріоритетність та значимість гарантованого державою права на охорону здоров'я. Загалом державою встановлюється досить високий рівень нормативної регламентації змісту

права на охорону здоров'я. На законодавчому рівні передбачений широкий перелік правомочностей, реалізація яких у повній мірі може забезпечити ефективність та реальність права на охорону здоров'я в Україні. Отож, питання належної реалізації права на охорону здоров'я залежить від достатньої організації та фінансування вітчизняної системи охорони здоров'я, без яких положення ст. 6 Основ законодавства України про охорону здоров'я та наведені норми Цивільного, Адміністративного та Кримінального Кодексів залишаються суто декларативними.

Висновок. Механізм належної реалізації сукупного та гарантованого державою права на охорону здоров'я, забезпечується обґрунтованим, всебічним та законним контролем з боку держави, в особі органів прокуратури шляхом здійснення нею контрольно-наглядової діяльності в сфері охорони здоров'я. Контроль з боку органів прокуратури має пріоритетне становище перед контролем з боку профільюючих міністерств та управлінь, маючи спеціальну мету здійснення – дотримання норм чинного законодавства в сфері охорони здоров'я в цілому, а не тільки профільного.

На останок необхідним буде зазначити, що реалізуючи функцію загального нагляду в сфе-

рі медицини органи прокуратури мають змогу неупереджено та реально впливати на механізм реалізації та дотримання пріоритетного права кожної особи на охорону здоров'я.

Список літератури

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – Офіц. вид. - К.:1996
2. Закон України «Про прокуратуру» від 5 листопада 1991 р., ВВР, 1991, №53
3. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19 листопада 1992 р., ВВР, №4
4. Цивільний Кодекс України від 16.01.2003., № 435-IV поточна редакція від [12.10.2010](#)
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8075-х, поточна редакція від 17.10.2010 р.
6. Кримінальний Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III поточна редакція від [26.10.2010](#)
7. Рудий В.М. Законодавче забезпечення реформи системи охорони здоров'я в Україні». – К.: Сфера, 2005. -272 с.

Стаття надійшла до редколегії 6 вересня 2010 року.

Рекомендована до опублікування у "Віснику" членом редколегії М.К. Якимчуком.

О.В. Василова-Карвацька

The right for health protection as an object of the supervisory activity of the prosecutors' office

Summary

The article is dedicated to the investigation of the general right for health protection as a natural, unquestionable, private non-property right of a person. The right for health protection occurs due to the private benefit - person's health, is granted and secured by state and is a priority object of the supervisory activity of the Prosecutors' office of Ukraine.

The degree of the structural definition of this right, normative fixation and regulation of the notion "The right for health protection" in the international and nation legislation is examined by the author. The purpose is to distinguish the role of the supervisory activity of the Prosecutors office according to the mechanism of the right of health protection implementation.

Key words: the Prosecutors' office, right, health protection, structure, object, supervisory activity.

О.В. Василова-Карвацькая

Право на охрану здоровья как объект надзорной деятельности прокуратуры

Аннотация

Статья посвящается исследованию совокупного права на охрану здоровья, природного, неотъемлемого, личного неимущественного права человека. Право на охрану здоровья возникает в связи с особым благом – здоровьем человека, гарантируется и обеспечивается государством, итак, является приоритетным объектом надзорной деятельности органов прокуратуры Украины.

Автором рассматривается степень структурного определения данного права, нормативного закрепления и регламентации самого понятия «право на охрану здоровья» в международном и национальном законодательстве. Целью статьи является определение роли надзорной деятельности органов прокуратуры за механизмом реализации права на охрану здоровья.

Ключевые слова: прокуратура, право, охрана здоровья, структура, объект, надзорная деятельность.